

Oeuvres de Georges Scholarios. Commentaires des ouvrages d'Aristote.

A. Sur les trois premières parties de la logique.

Épître dédicatoire à Constantin Paléologue.*)

Τῷ ὑψηλοτάτῳ καὶ πανευτυχεστάτῳ δεσπότῃ κ.δρ Κωνσταντίνῳ Vatic. 2228
τῷ Παλαιολόγῳ. f. 1

Εἶπερ ἄλλῳ τινὶ καὶ σοὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἡμετέρων ἔργων ὀφείλων,
πάντα ἀρίστη καὶ βασιλικωτάτη ψυχῇ, πολλὰ μὲν ὑπὲρ τῆς ἐν λόγῳ
ἡμῶν ἐπιδόσεως εὐξαμένῳ, οὐκ ὀλίγα δὲ πράξαντι, καὶ γενναίως ἡμῖν ἔκ
γε τῶν ὑπαρχόντων καταβαλομένῳ τὰς ἀφορμὰς· τὴν γὰρ τιμὴν καὶ τὴν
εὐνοίαν, δι' ἧν ἔχεις μὲν συνδῆσας σαυτῷ, πολλὰ δὲ δίδως ἐλπίζειν παρίημι·
ἔργον εἰς φιλοσοφίαν πεποιημένον ἐμοὶ καὶ φιλοσοφίας τὸ κράτιστον, οὐ
πρῶτον ἀπλῶς· πολλὰ γὰρ ἔφθην τοιαῦτα ἐκδεδωκῶς, ἄνευ τῶν ἐπ' ἄλλαις
ύλαις συντεθειμένων· ἀλλὰ πρῶτον τῶν μάλιστα ἀξίων λόγου τε καὶ
σπουδῆς, ὃ Θεοῦ συνεργαζομένου συγγράφειν τε καὶ τῷ γένει βοηθεῖν διὰ
τούτων προήρημαι, σοὶ τοῦτο προσφέρω, τοὺς ἄλλους τῶν φίλων παρα-
δραμῶν· ἐπαιγῶ γὰρ καὶ τοῦτο τοῦ ἡμετέρου καθηγεμόνος, ὃν αἶμαι μὴ

* A = Vaticanus 2228, f. 1-4, copie autographe de Scholarios;

B = Mutinensis 50, f. 7-9^v, copie autographe;

C = Parisinus 1941, f. 1-3, copie autographe;

D = édition de Sp. Lambros, *Παλαιολογία καὶ Πελοποννησιακά*, t. II, p. 14-18,
d'après C, incomplète.

1-2 Tit. om B 1 κυρῶ CD 6 γε om CD καταβαλομένῳ BC 7 ἐξ-
πίλων D 9 ἐκδεδωκῶς D

Oeuvres de Georges Scholarios. VII.

ἄν σφόδρα αἰσχύναι τῇ τοιαύτῃ προσηγορίᾳ, ὅτι πολλὰ τῶν συγγραμμάτων
 εἰς Ἀλέξανδρον ἀναπέμπων, ἐκείνόν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἑαυτὸν τῇ παρὰ
 τοῦ βασιλέως εὐνοίᾳ κοσμεῖν καὶ τιμᾶν ᾤετο· ὁ καὶ πολλοὺς οἶδα πανταχοῦ
 καὶ ζηλώσαντας καὶ νῦν ἔτι ζηλοῦντας. Οὕτε τοίνυν Ἀριστοτέλης εἶχεν
 5 ὃν ἔμελλε προτιμᾶν Ἀλεξάνδρου, καὶ σὺ νῦν πᾶσι τοῖς φιλοσοφίας ὅπως οὖν
 γεγευμένοις ἀντικρυς Ἀλέξανδρος εἶ, τῆς ἀπὸ τῶν καιρῶν ῥοπῆς ἐκείνῳ
 μόνῃς παραχωρῶν, καὶ ἀρετῇ μὲν οὐδενὸς τῶν ἐξόχων λειπόμενος, τῆς δὲ
 κοινῆς Ῥωμαίων τύχης συναπολαύων· καίτοι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον μάλιστα
 μὲν φιλοσοφίας ἀκροατὴν, οὐ σφόδρα δὲ φιλόσοφον ἄν τις εἴποι· σὺ δὲ
 10 ὀλίγα μὲν ἠκροάσω φιλοσοφίας, ἔργοις δὲ εἰλικρινῆ τε καὶ ἐναργῆ τὴν
 εἰκόνα τοῦ φιλοσόφου δεῖκνύεις ἐν σεαυτῷ· οὐ γὰρ μόνον τῶν τῆς φιλο-
 σοφίας ἀποτελεσμάτων τε καὶ καρπῶν πάνυ τι φαίνῃ μετεσχηκῶς, περὶ
 ὧν αὐτίκα μέλλω λέγειν ἀρχόμενος, ταῦτόν δ' εἰπεῖν ἀρετῆς ἀπάσης ἀν-
 θρώπῳ τε πρεπούσης καὶ ἄρχοντι, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς ταύτης ἐραστὰς
 15 καὶ | γινώσκεις καὶ περιέπεις, καὶ πολλοῦ τινος ἀξίους ἡγήσασαυτῷ τε καὶ
 πᾶσι νοῦν τε ἔχουσι καὶ κτᾶσθαι νοῦν βουλομένοις· οὐδὲ περὶ τὰς τούτων
 κρίσεις διαμαρτάνεις, ἀλλὰ σοι παντὸς μᾶλλον σαφές ἐστι τίς μὲν οἶδε,
 τίς δὲ εἰδέναι δοκεῖ, καὶ τῶν εἰδόντων αὐθις διαφορὰς ἐξεπίστασαι, οὐδέ
 σοι πρὸς τὴν ὑγιᾶ κρίσιν ὅτι οὖν προσίσταται πάθος, οὐ φιλία πρὸς
 20 σεαυτόν, οὐ φθόνος τῶν ἐν τοῖς καλοῖς προεχόντων, ὁ σύμβολον ἐγὼ μέγα
 ποιούμαι τῆς ἐν ταῖς ἄλλαις κρίσεσιν ἀκριβείας, μᾶλλον δ' ἐξ οὗ μαν-
 τεύομαι τὴν τε φιλοσοφίαν αὐτὴν καὶ τᾶλλα τῶν ἀγαθῶν ἀνθήσειν, ἐπειδὴ
 αὐτοῖς μὲν ἀναβιώσκειν γένοιτο διὰ σέ, σέ δὲ διὰ τὴν ἀρετὴν εὐτυχεῖν,
 ταύτην δὲ τῶν εἰκότων τυγχάνειν, ὡς ἂν ἡμεῖς ἄμεινον πράξωμεν. Τὸ μὲν
 25 οὖν βιβλίον τούτων εἵνεκα προσφέρεται σοι· διήρηται δὲ εἰς τρία· καὶ
 γὰρ ἔστιν εἰς τὰ πρῶτα τῆς λογικῆς τρία μέρη ἐξήγησις, ὡς αἱ τῶν
 βιβλίων δηλοῦσιν ἐπιγραφαί.

Ὅπως δὲ μοι ἐπήλθε νῦν ἡ τοῦδε τοῦ βιβλίου συγγραφή, δίκαιον
 ἡγοῦμαι μήτε σέ μήτε τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀγνοεῖν. Ἐμοὶ γὰρ σφοδρὸς
 30 ὁ τῆς φιλοσοφίας ἐγγέγονεν ἔρωσ, ὅποτε ποιητικῆς τε καὶ ῥητορικῆς
 ἱκανῶς ἐτύγχανον ἐπιμεληθεῖς· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν μέγα παρὰ τοῖς ἐπι-
 φιλοσοφίᾳ τότε δόξαν ἔχουσιν ἐν ἡμῖν ἀκριβῶς ἐξετάζων εὕρισκον, ἀλλὰ
 καὶ λίαν ἤθεσαν ἐλάττω διδάσκειν ὧν αὐτὸς συνεώρων περιουσίᾳ φύσεως
 καὶ σπουδῆ (τὰς γὰρ τέχνας ἢ τιμὴν τρέφει, φησὶν ὁ Κικέρων, ἐνταῦθα
 35 δὲ ἐκ πολλοῦ οὐθ' ὁ μισθὸς ἦν οὐθ' ἡ τέχνη, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν
 ἀμελούμενα τέλος ἐσβέσθη παντάπασι τὰ τῆς φιλοσοφίας λαμπρὰ δόγ-

8 οἶδα D 5 σὺ: οὐ D 12 πάνυ τοι BCD 18-14 ταῦτόν δ' εἰπεῖν — ἄρ-
 χοντι dans la marge inférieure A 18 δοκεῖ, om D 22 ἀνθήσειν: αἰσθήσεων D
 34 Honos alit artes omnesque incenduntur ad studia gloria (Cic., Tusc. 2).
 36 ἀμελοῦμενα: ἡμελοῦμεθα D

ματα, ὥστε θαῦμα τότε δοκεῖν εἶ τις αὐτῆς εἶχε τῆς Ἀριστοτελικῆς λέξεως ἐπαῖειν, καὶ τοῦτο ἀρκεῖν ἐκείνῳ πρὸς δόξαν φιλοσοφίας), ἐπὶ τοὺς παλαιοὺς ἐτραπόμην διδασκάλους καὶ τὰ ἐκείνων συγγράμματα. Ἐζήτουν δὲ οὐ τοὺς ἀπλουστάτους, τούτους δὴ τοὺς τὸν Ἀριστοτελικὸν ἐξητακότας, ἴν' οὕτως εἶπω, φλοῖον (αὐτοὺς γὰρ ὦμην μᾶλλον ἀρμόττειν τοῖς παρέργως ἐπιχειροῦσι φιλοσοφία καὶ δόξης εἵνεκα | μόνῃς, καὶ αὐτοὺς οὕτω καὶ ἐκ τοιούτων λογισμῶν ἠμρένους τοῦ πράγματος), ἀλλὰ τοὺς σοφωτάτους τε καὶ ἀκριβεστάτους, οἱ τὴν ἐντεριώνην καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῖ τε ἐξέσπασαν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδωκαν χρῆσθαι, τοὺς περὶ Θεόφραστον καὶ Ἀλέξανδρον λέγω, ἢ περὶ Πορφύριον καὶ Συριανὸν καὶ Συμπλικίον. Ἔστιν δὲ οὐδὲ μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερόριον σοφίαν, λέγω δὲ τὴν Λατίνων, συμβαλεῖσθαι μοι πρὸς τὸν σκοπὸν μάλιστα ὑπειληφώς, ἐπεὶ τῆς Λατίνων φωνῆς ἐτύγχανον ἐπαῖων, οὐκ ὀλίγας ἐπήλθον βίβλους λατινικάς, πολλὰς μὲν τῆς ἀρχαιοτέρας, οὐκ ἐλάττους δὲ τῆς μέσης, πλείστας δὲ τῆς νεωτέρας ταύτης καὶ ἀκριβεστερας ἀίρέσεως· οἱ γὰρ τῶν Λατίνων διδάσκαλοι οὔτε τῶν Πορφυρίου τε καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀμμωνίου καὶ Συμπλικίου καὶ Θεμιστίου καὶ τῶν τοιούτων ἔγνόντησαν, καὶ ἔτι τὰ Ἀβερρόου καὶ Ἀβινγένου καὶ πολλῶν ἄλλων Ἀράβων τε καὶ Περσῶν εἰς τὴν ὅλην φιλοσοφίαν συγγράμματα εἰς τὴν ἑαυτῶν μεταξέβλημένα φωνὴν ἅπαντα προσανέγνωσαν. Ἀβερρόην δὲ οὐδεὶς, οἶμαι, ἀγνοεῖ τῶν ἐξηγητῶν Ἀριστοτέλους ὄντα τὸν κράτιστον, καὶ οὐκ ἐξηγητὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιητὴν πολλῶν λόγου καὶ σπουδῆς ἀξίων βιβλίων. Ἄτε οὖν ἐκ ποικίλης σοφίας τὰ κάλλιστα συλλεξάμενοι καὶ πολλὰ παρ' ἑαυτῶν ἐξευρόντες, οἷα εἰκὸς ἐστίν (τί γὰρ ἄλλο κέρδος γένοιτ' ἂν τοῦ πολλὰ μαθεῖν ἢ τὸ ἐξευρεῖν πολλὰ καὶ καλὰ δύνασθαι;), πολλαῖς μὲν προσθήκαις τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἐπηύξησαν, πλείοσι δὲ καὶ ὑψηλοτέροις ζητήμασι τε καὶ θεωρήμασι καὶ διαιρέσεσι λεπτοτάταις τὰς τῶν ἡμετέρων καὶ πρώτων ἐξηγητῶν ἀπέκρυψαν ἐξηγήσεις. Ταῦτόν δὲ τι καὶ αὐτοὶ πεπόνθησιν ἐν σφίσι αὐτοῖς· οἱ γὰρ ὕστεροι καὶ ἐν αὐτοῖς διὰ γε τὰ αὐτὰ τοὺς προτέρους παρεληλύθησιν.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἐπελθὼν, εἰ μὲν ἐκέρδανά τι καὶ αὐτὸς πλεον τῶν Μαγεντηνόν, ἢ Ψελλόν, ἢ Φιλόπονον μόνον ἐν τοῖς τοιούτοις προσησαμένων, | τῷ Θεῷ χάρις τῆς δωρεᾶς· ἐκείνου γὰρ τοῦτο δῶρον ἀναμφισβητήτως. Εἰ δὲ οὐδὲν ἐμοὶ πλεον γέγονεν ἐκ τοῦ πολλὰς βίβλους μεταχειρίσαι, τοῦτο δήπου καὶ τῇ ἐμῇ βραθυμίᾳ καὶ τοῖς καιροῖς ἴσως οὐ σφόδρα ἐπιτετραφῶσι φιλοσοφεῖν δίκαιος ἂν εἶην λογίζεσθαι. Καὶ εἰ μὲν

δ ἐξητηκότας D ἴν' οὕτως εἶπω om D 6 ἔνεκα D 10 Συριανὸν: Ἀρ-
ριανὸν D, qui a lu Ἀριανὸν 18 Ἀμμωνίου A 3 18 Ἀράβων D 20 προσανέ-
γνωσαν D 88 τῇ δωρεᾷ D

Ε.Υ.Δ.Π.Σ.Κ.Τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006
1*

πολλοῖς τῶν νῦν τι δοκούντων εἶναι αἴτιος αὐτὸς ἐγενόμην τῆς εὐδοξίας, τὰ μὲν διδάξας, τὰ δὲ τῷ πρὸς ἐμὲ ζήλω κινήσας, καὶ πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῶν ἐμῶν καιρῶν καθάπερ ῥητορικῆς, οὕτω δὴ καὶ φιλοσοφίας τυγχάνω παράδειγμα γεγονώς, καὶ γένοιντο, Θεὸς βασιλεῦ, πλείστοι κρείττους τοῦ
 5 παραδείγματος, αὐτοὶ τε ἂν φαίεν καὶ Θεὸς ἄνωθεν μαρτυρήσει καὶ ἐλέγξει τοὺς ἀντιλέγοντας· ὡς δ' ἂν αὐτὸς εὐξαίμην, συγγνώμη.

Ἐπεθύμησα δὲ καὶ ὁμιληταῖς τισὶ τὰς ἐμὰς ἐπ' Ἀριστοτέλει μελέτας καταλιπεῖν, καὶ δὴ θύραν τε ἀνέφρα διδασκαλείου τοῖς ἐθέλουσιν ἀκροᾶσθαι μου· καὶ εἰσὶ φεῦ ἐν ἀπόσῃ τῇ πόλει τρεῖς ἢ τέτταρες, οἱ δυνάμενοι τὰ
 10 φιλοσοφίας δέχεσθαι δόγματα, δυνάμενοι δὲ οὐδ' αὐτοὶ γνησίως, πενίας τε εἶνεκα καὶ τοῦ τῶν ἀναγκαίων προσασχολεῖσθαι φροντίσι καὶ τῷ φαῦλα μὲν εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ τῆς παιδείσεως ἄθλα πράγματος ἐπιπόνου, τοὺς δὲ πλείστους ἀπὸ τῶν ἐναντίων καὶ ῥᾶστων εὐδοκιμεῖν. Αὐτὸς μέντοι, τό γε ἐμόν, οὔτε ἄκνήσας, οὔτε μισθὸν ἐλπίσας, ἀλλὰ καὶ ἐπιβουλευόμενος
 15 πράττω. Τρεῖς δὲ μόνους εἶπον ἢ τέτταρας δύνασθαι ἀκροᾶσθαι μου, τοὺς νέους, οὐ τοὺς δῆθεν προκεκοφότες· τούτων γὰρ καὶ αὐτῶν ὀλίγων ὄντων οἷ μὲν περιττόν τι χρῆμα ποιοῦνται φιλοσοφίαν, οἱ δὲ αἰσχρὸν ἡγοῦνται φοιτᾶν, ἐπεὶ διδασκάλων δόξαν φθάσαντες ἔσχον, καὶ ἔτι τὰ τῆς ἐν λόγοις φιλοσοφίας ἄθλα, καὶ πρὸ τοῦ φιλοσοφῆσαι καλῶς, οὐκ
 20 οἶδα ποῖα τύχη λαβόντες, μάτην λοιπὸν ἡγοῦνται φιλοσοφῆσειν.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔμελλον ἐντυγχάνειν ἄλλοθι που ταῖς ἡμετέραις φωναῖς, f. 3 ζέναις τε οὔσαις | καὶ ὑπερορίοις ταῖς πλείοσι καὶ ἰδίαις ἐμαῖς οὐκ ὀλίγαις, ἔδει δὲ αὐτοὺς ἐν ἑαυτοῖς γινομένους ἀναπολεῖν τὰ ἠκουσμένα καὶ τοῖς τῆς μνήμης ταμείοις ἐναποτίθεσθαι, ἅμα τε ὠμίλου καὶ ἐνεσημειούμην
 25 γραφῆ τὰ λεγόμενα. Ἠρξάμην δὲ ἀπὸ λογικῆς, ἥτις ὅποσον τε πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν κτήσιν συμβάλλεται καὶ ὅπως, ταύτης ἀγνοουμένης ἢ μὴ γνωσκομένης ὡς δεῖ, ἀδύνατον ἦντινοῦν ἐπιστήμην λαβεῖν καὶ ἔχειν καλῶς, ἐκ τῶν περὶ αὐτῆς προλεγομένων ἐν τῷ παρόντι συντάγματι γένοιτ' ἂν ὀρθρον. Καὶ τεσσάρων μάλιστα μερῶν τῆς παλαιᾶς λογικῆς
 30 ἐξηγήσεως ἀκριβοῦς δεομένων, τριῶν τε τῶν πρώτων εὐθύς καὶ τετάρτου, τῶν Ἰστέρων ἀναλυτικῶν, ἃ περὶ τοῦ συλλογισμοῦ εἰδικῶς διαλαμβάνει καθόσον εἰς τὴν ἀναγκαίαν ὕλην συνέλκεται, δηλονότι καθό ἐστιν ἀποδεικτικὸς· τὰ γὰρ λοιπὰ τεχνολογικὰ ὄντα μικρᾶς δεῖται ἐπιστασίας· τῆς μὲν εἰς τὸ τέταρτον ἐξηγήσεως τῷ ἐξ Ἀκίνου Θωμᾶ παρεχώρησα, οὐ
 35 τοσοῦτον εὐνοίας ἐκείνου χάριν, ὅσον φειδοῖ τε τῶν πόνων καὶ τοῦ μὴ μάταιον ἀποδείξει τὴν σπουδῆν, ἣν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνου κατεβαλόμην· ἐφθην γὰρ ἐρμηνεύσας ἐξήγησιν τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ

11 ἐνασχολεῖσθαι CD 15 μόνον D 22 οὔσαι B 28 συντάγματι: συγ-
 γράμματι B 37 ἐκείνου om CD

ταύτη τῇ πραγματεία λόγου ἀξίαν, οὐδ' αὐτὸς ὀλίγα πρὸς κόσμον συμβαλλόμενος ἐκείνη, ὅσα γε ἔπρεπεν ἐρμηνεῖ. Ταύτην δὴ τὴν ἐξηγήσιν ὡς μὲν πατρὶ καὶ δημιουργῷ τῷ Θωμᾶ, ὡς δὲ ἐρμηνεῖ, πρὸς γε τοὺς μὴ δυναμένους τῆς ἐκείνου φωνῆς ἐπαλεῖν, ἐμοὶ προσίκειν οἰόμενος, καὶ ἅμα εἰδῶς ἐξαρκέσαι ἂν αὐτὴν τοῖς πρῶτον ἐπισύσι τὰ περὶ ἀποδείξεως συλλογισμῶν, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὴν περὶ ἀποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ πραγματείαν βραχέα ζητήματα καὶ θεωρήματα τοῖς εἰσαγομένοις προϊσχομένην εἰδῶς, οὐκ ἤβουλήθη πόνον τε οὐ σφόδρα ἀναγκαῖον αἰρεῖσθαι καὶ τὴν σπουδῆν, ὅπερ εἶπον, ἐκείνην μάταιον ἀποφαίνειν, πάντων προσθεμένων ἂν εἰκότως ταῖς ἐξηγήσεσιν, ἅς ἔμελλον ἀπ' αὐτοῦ τε καὶ πολλῶν ἄλλων 10 συλλέγων | καὶ αἰκροθεν προστιθείς, πολλῷ λαμπροτέρας καὶ ἀκριβεστέρας f. 8^v καὶ σαφεστέρας ἔστι τῶν ἐκείνου ποιεῖσθαι.

Ἐξηγήσασθαι μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, τῆς λογικῆς μέρος τούτων εἵνεκα οὐχ εἰλόμην· εἰς δὲ τὴν Πορφυρίου Εἰσαγωγὴν καὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν τὸ βιβλίον καὶ τὸ Περὶ ἐρμηνείας, ἃ δὴ καθάπερ τις θεμέλιος τῆς περὶ 15 συλλογισμῶν πραγματείας καὶ φιλοσοφίας ἀπάσης εἶναι δοκεῖ, ταύτην ἐκδέδωκα τὴν ἐξηγήσιν, εἰς τρία διαιρουμένην, ὡς εἴρηται, ὧν ἕκαστον εἰς ἀναγνώσεις διειλόμην εἴτουν ὁμιλίας· ἐν αἷς ἀναγνώσεσιν ἔστι μὲν προθεωρία τις ἐν ταῖς πλείσταις, ἐπάγεται δὲ ἡ τοῦ γράμματος διαίρεσις γενικῶς· εἶτα διαιρεῖται τὸ γράμμα εἰδικῶς καὶ ἐρμηνεύεται· εἶτα ζητοῦν- 20 ται τινὰ ἐν τῷ γράμματι· εἶτα ὅπου δεῖ ζητεῖν καὶ ἔξω τοῦ γράμματος εἶναι, οὐδὲ τοῦτο παρίεμεν. Καὶ πρὸς ταῦτα τὰ ζητήματα προχωροῦμεν τῷ λατινικῷ τρόπῳ, τιθέντες τε τὸ πρόβλημα καὶ ἐπιχειροῦντες εἰς τοῦναντίον ἐν ταῖς πλείστοις· εἶτα διοριζόμενοι τάληθές καὶ λύοντες τὰ ἐπιχειρήματα· ὃ δὴ τῶν ἡμετέρων ἐξηγητῶν οὐδεὶς πω μέχρι τῆς ἡμέρας 25 τῆσδε, ὅσα γε ἐγὼ οἶδα, τυγχάνει τεθαρρηκῶς. Ἐν ὀλίγοις μὲν οὖν καὶ διαφορὰς δοξῶν τίθεμεν καὶ κρίσεις περὶ τούτων ἡμετέρας καὶ γνώμας ἰδίας, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείοσιν ἐκτρεπόμενοι τε κενοδοξίαν καὶ σοφίας δόξαν ἥκιστα προσποιούμενοι, οὔτε τοὺς ἄλλους ἐλέγχειν, οὔτε αὐτοὶ ἐπιδείκνυσθαι ἠξιώσαμεν, ἀλλ' ἠγαπήσαμεν τὰς ἀληθεστέρας ἐξηγήσεις δοκούσας 30 εἶναι τῶν ἐγνωσμένων, ταύτας τιθέναι, οὐδὲν προσδιοριζόμενοι οὐδ' τε εἰσὶ καὶ ὅτου χάριν τῶν ἄλλων πλέον ἐδοκιμάσθησαν. Εἰ δὲ οὐκ ἀκριβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ συντομίας καὶ τοῦ σαφοῦς, ὅσον οἶόν τε ἦν, πεφροντικότες ἐσμέν, ἐπεὶ μὴ τῆς ἕξεως τῶν ἀναγνωσομένων στοχαζόμενοι καὶ τῶν παρόντων καιρῶν τὴν τοιαύτην τέχνην παντάπασιν ἀφελομένων, 35 πολύστιχα ἂν βιβλία ἐπὶ ταῖς τρισὶ ταύταις συνεθήκαμεν πραγματείας, τοῦτο πρὸς μὲν τοὺς φιλονείκους οὐδὲ ἰσχυρίζεσθαι χρή, τοῖς δὲ σοφοῖς

7 τοῖς εἰσαγομένοις om CD 9 προσθεμένων: προθεμένην D, qui finit à
ἐξηγήσεσιν 25 ἡμετέρας B 32 Εἰ δὲ — διατριβὰς en marge dans A

καὶ φίλοις τῆς ἀληθείας ἢ φύσις αὐτοῦ τοῦ παρόντος ἔργου δηλώσει. Πέπεισο γάρ, πάντα ἀρίστη καὶ βασιλικωτάτη ψυχῇ, ὅτι καίτοι τοῦ σαφοῦς ἐν τούτοις καὶ προχείρου πλείστα πεφροντικῶς, δέδια μὴ ἀσύνετα ἢ τοῖς γε μὴ ἡμῶν ἀκροασαμένοις διὰ τὸ ἐκ πολλοῦ ἤδη χρόνου καὶ βιβλίων
 6 καὶ λόγων τοιούτων μὴ εὐμοιρῆσαι τὰς τῆδε διατριβάς.

Οἶμαι μὲν οὖν καὶ τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς Λατίνοις αὐτοῖς οὐκ ὀλίγου ἂν φανεῖσθαι τὸ ἔργον ἀξιὸν διὰ γε τὰ εἰρημένα, καὶ σοὶ δὲ αὐτῷ, κρᾶτιστε δέσποτα, εἴ σοι γένοιτο σχολή τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἀντέχεσθαι· τὴν γὰρ ἔφεσιν ἔχεις. Εἴ δὲ μείζοσι καὶ τῷ κοινῷ λυσιτελεστέροις
 10 προσέχων πράγμασιν οὐ δυνήσῃ, ὃ δὴ καὶ εὐχομαι μᾶλλον καὶ συμβουλεύω
 f. 4 σοὶ τε καὶ παντὶ πρεπόντως ἀρχεῖν ἐθέλοντι, δωρεαῖς | καὶ τιμαῖς ποιήσεις πολλούς, ἐκ τούτου τε τοῦ συγγράμματος καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν βοηθουμένων καὶ φρόνησιν κτωμένους ἀληθινῆν, σοὶ τε καὶ πατρίδι καὶ γένει καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὠφελίμους γίνεσθαι. Καὶ ἡμεῖς ἕως ζήσομεν, ταῦθ' ὄρωντες,
 15 οὐ παυσόμεθα καὶ πλείω καὶ βελτίω συγγράμματα ἐκδιδόντες, ἐπεὶ τοι γε σοφίας καὶ λόγων οὕτω δεινῶς καταφρονουμένων, δέδια μὴ μοι καὶ ὦν ἐκδέδωκα μεταμελήσῃ· ἢ γὰρ τῶν πραγμάτων δυστυχία καὶ εἰς τὸ χεῖρον καθημέραν φορὰ χρηστὸν οὐδὲν ἐλπίζειν ἀφήσιν.

Ἀλλὰ σύ τε εὐτυχοίης καὶ βοηθοίης τοῖς πράγμασιν, ὡς ἂν αὐτὸς
 20 βούλοιο, καὶ ἡμεῖς σοι περὶ τὴν τῶν λόγων, ὡς οὕτως εἶπειν, ἀναβίωσιν συνεργούντες ὀφθείημεν, ὥσπερ ἕτεροι περὶ ἃ ἕκαστος πεπραγμάτευται. Ἴπέρ δὲ τοῦ ἀκομψοῦ εἶναι καὶ ἀφελῆ ταυτηνὴ τὴν προθεωρίαν καὶ πόρρω που τῆς γε ἡμῖν δυνατῆς καὶ συνήθους περὶ τὰ τοιαῦτα φιλοτιμίας ἀπολογούμενος, εἴ τὴν ὕλην αἰτιάσαιο, καὶ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τοῦ βιβλίου,
 25 περιττὸν οὐδὲν οὐδὲ φιλότιμον οὐδ' ἐν προσιμίαις προσιεμένην, ἀληθῆ τε καὶ δίκαια ἔρεις καὶ ἐμοὶ ἀρέσκοντα, καὶ τῶν νοῦν ἐχόντων οὐδεὶς ἀντερεῖ. †
 † Ὁ δοῦλος τῆς βασιλείας σου Γεώργιος ὁ Σχολάριος.

Première partie.

Prolégomènes

à la logique et à „l'Isagoge“ de Porphyre.*)

Leçon I.

Utilité de la philosophie.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ, ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΟΓΙΚΗΝ Vatic. 2223
 ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΕΙΣΑΓΩΓΗΝ, ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΥΛΛΕΓΕΝΤΑ f. 5
 ΒΙΒΛΙΩΝ, ΜΕΤΑ ΙΛΙΩΝ ΕΠΙΣΤΑΣΙΩΝ.

ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ.

Εἰς πόσα χρήσιμος ἐστὶν ἡ φιλοσοφία. 6

Τοῦ Θωμᾶ τοῦ τοῦτο. — Ἡ περὶ τὴν σοφίαν σπουδὴ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων ἐστὶ τελειότερον, ὑψηλότερον, ὠφελιμώτερον, ἡδίων· τελειότερον μὲν, ἐπειδὴ καθόσον ὁ ἄνθρωπος προστίθῃσι τῇ περὶ τὴν σοφίαν σπουδῇ, κατὰ τοσοῦτον ἡδὴ τῆς ἀληθοῦς μακαριότητος καρποῦται τὸ μέρος· διὸ καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν ἐν εἰς τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ 10 φησὶ· „Μακάριος ἀνὴρ ὁ ἐν σοφίᾳ διατρίβων“· ὑψηλότερον δέ, ὅτι διὰ ταύτης ὁ ἄνθρωπος μάλιστα πρὸς τὴν θείαν ὁμοιότητα φθάνει, ἥτις ἐν σοφίᾳ πάντα ἐποίησεν, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὁμοιότης αἰτία φιλίας ἐστίν, ἡ περὶ τὴν σοφίαν σπουδὴ μάλιστα τῷ Θεῷ διὰ φιλίας συνάπτει· διὸ καὶ ἐν τῷ ζΨ τῆς αὐτοῦ Σοφίας φησὶν ὁ Σοφός· „Ἡ σοφία θησαυρὸς ἀπειρὸς ἐστὶ 16 ταῖς ἀνθρώποις, ἣ οἱ χρώμενοι γεγόνασι μέτοχοι καὶ φίλοι Θεοῦ“· χρησιμώτερον δέ, ἐπειδὴ διὰ τῆς σοφίας ταύτης πρὸς τὴν ἀθάνατον φθάνομεν βασιλείαν· „Ἡ γὰρ τῆς σοφίας ἐπιθυμία ἄγει πρὸς τὴν αἰώνιον βασιλείαν,“ ὁ αὐτὸς σοφὸς ἐν τῷ ε΄ τῆς αὐτοῦ Σοφίας φησὶν· ἡδίων δέ, ὅτι „οὐκ ἔχει πικρίαν ἢ μετ' αὐτῆς διατριβή, οὔτε τι ἀηδὲς ἢ μετ' αὐτῆς κοινωνία, 20 ἀλλ' εὐφροσύνην καὶ χαράν,“ ὁ αὐτὸς σοφὸς ἐν τῷ ὀγδόῳ τῆς αὐτοῦ Σοφίας φησὶν. †

* A = Vaticanus 2223, f. 5-68^v, copie autographe de Scholarios;
 B = Mutinensis 50, f. 10-65, copie autographe;
 C = Parisinus 1941, f. 9-55, copie autographe.

4 AC portent les nos des leçons en marge, B les omet 5-22 en marge AC,
 om B 6 τοῦ Θωμᾶ: cf. Contra Gentes, I. I, c. II σοφίαν: φιλοσοφίαν C
 11 Eccli. 14, 22 διατρίβων: διάγων C 15 Sap. 7, 14 18 Sap. 6, 21 19 Sap. 8, 16

Τέσσαρα τινὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τῆς φιλοσοφίας προσγίνονται· σωτηρία, μακαριότης, ἀσφάλεια καὶ τὸ μέγιστον ἐλευθερία. Καὶ τοῦτο δύναται δεῖκνυσθαι οὕτως.

Ἐκεῖνο γὰρ λέγεται σεσωσμένον, ὃ πρὸς τὸ ὀφειλόμενον ἀφικνεῖται ὁ τέλος, πάντων κωλυμάτων ἀφαιρεθέντων, ὡσπερ ναῦς τότε σεσωσθαι λέγεται, ὅταν πρὸς τὸν ἔσχατον καταντήσῃ λιμένα, μὴ προστάντων αὐτῇ τινῶν κωλυμάτων· ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοσοφίας ὁ ἀνθρώπος ἀφικνεῖται πρὸς τὸ πρέπον τέλος, τὸ ἀνθρώπινον δηλονότι· καὶ ἴδιον· διὰ φιλοσοφίας ἄρα ὁ ἀνθρώπος σώζεται. Ἡ μείζων ἀφ' ἑαυτῆς φανερά. Ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐλάττονος, ὅτι τὸ ἴδιον τέλος τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ τὸ ἐπίστασθαι, διότι ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ διὰ τὴν νοεράν ψυχὴν, καὶ ὁ νοῦς ἐστὶ διὰ τὸ ἐπίστασθαι, κατὰ τὸν Φιλόσοφον, ἐν ς' τῶν Ἠθικῶν καὶ τρίτῳ τῶν Περὶ ψυχῆς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Βοήθιος φησὶν ἐν τῷ Περὶ παραμυθίας βιβλίῳ. Ἀλλὰ διὰ φιλοσοφίας ἀφικνεῖται ὁ ἀνθρώπος πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐπίστασθαι. Ἄρα, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ τὰ κωλύματα δὲ δι' ὧν τις εἴργεσθαι δύναται τοῦ πρὸς ἐκεῖνο τὸ τέλος ἀφικέσθαι, διὰ τῆς φιλοσοφίας ἐκβάλλονται πάντα, ὡσπερ εἰσὶν αἱ αἰσθηταὶ ἡδοναὶ καὶ τὰ θέλγητρα, διότι διὰ ταύτας πολλοὶ κωλύονται, ὥστε μὴ δύνασθαι σχολάζειν τῇ ἐπιστῆμῃ καὶ τῇ θεωρίᾳ τῆς ἀληθείας. Καὶ τοῦτο βούλεται καὶ Ἀμώ-
 20 νιος ἐν τῇ ἐπιτομῇ τοῦ βιβλίου τῶν Ἠθικῶν, λέγων οὕτως μεταξὺ· „Δεῖ δὲ ἀποπηδᾶν τοῦ ἐπιθυμῆν· αἱ γὰρ ἐπιθυμίαι, τουτέστιν αἱ αἰσθη-
 ταὶ ἡδοναί, τὴν τοῦ λόγου ἐνέργειαν καταπίνουσιν, ἢ μᾶλλον βυθίζουσιν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων, οἱ τὰς αἰσθητὰς ἡδονὰς δηλονότι διώκον-
 τες, βροσκηματώδεις εἰσὶ κτηνῶν βίον αἰρούμενοι.“· διὰ δὲ τῆς φιλοσοφίας
 25 τουτί τὸ κώλυμα ἀναίρεται· ἡ γὰρ φιλοσοφία ταῦτα τὰ τῶν αἰσθήσεων
 f. 5* θέλγητρα φεύγειν διδάσκει, καὶ ὁ φιλόσοφος ἀτεχνῶς ἐνάρετός ἐστιν, | ὡς
 δηλον ἂν γένοιτο τῇ ἐπαγωγῇ ἐφ' ἐκάστης τῶν ἀρετῶν. Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος
 φιλόσοφος κεχώρισται τῶν τοιούτων αἰσθητῶν ἡδονῶν. Ἄρα, καὶ τὰ λοιπά.
 Εἰσὶν ἔτι τινὲς ἄλλοι, οἳτινες εἴργονται τούτου τοῦ τέλους τοῦ οἰκείου τῷ
 30 ἀνθρώπῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐπίστασθαι, διὰ τὴν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων
 φροντίδα, ἣ τῶν ἐξωθεν ἀγαθῶν, ὡς που τίς φησιν· „Ἐκεῖνός ἐστι
 σοφώτερος, ὅστις ἐλάχιστα φροντίζει, οὐ ἐν χειρὶ ὁ κόσμος ἐστίν.“ Διὰ
 δὲ τῆς φιλοσοφίας ὁ ἀνθρώπος ἐκ ταύτης τῆς τῶν κοσμικῶν πραγμάτων
 φροντίδος ἐλευθεροῦται. Ἐνιοὶ δὲ κωλύονται τοῦ τοιούτου τέλους, ὃ ἐστὶ
 35 τὸ ἐπίστασθαι, δι' ἀπόγνωσιν· αὐτοὶ γὰρ ἀπελπίζουσι καὶ πιστεύουσιν
 ἑαυτοὺς μηδὲν εἰδέναι. Τουτί δὲ τὸ κώλυμα διὰ φιλοσοφίας ἀναίρεται,
 διότι τὸν ἐν φιλοσοφίᾳ πεπειραμένον ἀνάγκη εἰδέναι, ὅτι ἡ τῆς ἀληθείας
 γνῶσις οὐκ ἐστὶ τινὶ ἀδύνατος, καὶ διὰ τοῦτο διὰ φιλοσοφίας ὁ ἀνθρώπος

ἀφικνεῖται πρὸς τὸ προσήκον τέλος, τῶν κωλυμάτων ἀναιρουμένων, καὶ οὕτω διὰ φιλοσοφίας ὁ ἄνθρωπος σώζεται.

Δεύτερον, ἡ φιλοσοφία ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀσφαλῆ, διότι ἡ ἀσφάλεια ἐστὶ σταθιρότης τις ἢ ἀκίνησις· ὁ δὲ φιλόσοφος πρὸς πάντα ὁμοῦ, εἴτε τὰ εὐτυχῆ, εἴτε τὰ ἐναντία, σταθιρὸς ἐστὶν εἴτουν ἀκίνητος, ἀνδρείως δὲ διακείμενος, κατὰ τὸν Φιλόσοφον ἐν τρίτῳ τῶν Ἠθικῶν· βούλεται γὰρ τὸν φιλόσοφον εἶναι σπουδαῖον, ἀνδρείως διακείμενον πρὸς πᾶσαν τύχην· καὶ καθὼς τὸ τετράγωνον, ὅπου ἂν καὶ ὅπως ῥιφῆ, ἀεὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἔχει, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ἀνθρώπου ἐστὶν, ὅτι κἂν τοῖς εὐτυχέσι κἂν ταῖς συμφοραῖς ἀσάλευτος ἐστὶ καὶ ὁ αὐτὸς διαμένει. Ταύτης δὲ καὶ 10 Βοήτιος τῆς διακρίσεως ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Περὶ παραμυθίας ἐστὶν, ὅς βούλεται τὸν σοφὸν ἄνδρα μὴ χαλεπαίνειν τοῖς ἀτυχήμασιν· ἴσως γὰρ αὐτὸν δεῖ διακείσθαι, τουτέστι μῆτε ἐν τοῖς εὐτυχήμασιν ἐπαίρεσθαι, μῆτε ἐν τοῖς ἐναντίοις ταπεινοῦσθαι καὶ συνθλίβεσθαι. Ὅθεν περὶ τινος φιλοσόφου λέγεται ἐν αὐτῷ τῷ τῆς Παραμυθίας βιβλίῳ, ὅτι ληφθεὶς 15 ὑπὸ τυράννου· καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς πόλεως λέγειν ἀναγκαζόμενος, | ἐπεὶ περ f. 6 οὐκ ἤβουλετο τοῦτο ποιεῖν διὰ τὸ κοινὸν ἀγαθόν, εἰς τὴν ὥσιν ἀπέπτυσσε τοῦ τυράννου. Οὕτως οὖν δείκνυται, ὅτι διὰ τῆς φιλοσοφίας ὁ ἄνθρωπος ἀσφαλῆς ἀποκαθίσταται.

Ἔτι, ἡ φιλοσοφία ποιεῖ μακάριον τὸν ἄνθρωπον, διότι κατὰ τὸν 20 Φιλόσοφον ἐν 5' τῶν Ἠθικῶν, ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία συνίσταται ἐν τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ· ἡ δὲ κατὰ νοῦν ἐνέργεια ἐστὶν αὐτὴ ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα τῶν πρώτων ὄντων. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία τὸν ἄνθρωπον ποιεῖ εὐτυχῆ καὶ μακάριον. Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφὸς φησὶ· „Τοῦτο ἡ φιλοσοφία μοι ἐπαγγέλλεται, ἵνα τῷ Θεῷ με 25 ἴσον ποιήσῃ.“ Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Βοήτιος ἐν τοῖς Περὶ παραμυθίας φησὶν, ὅτι „πάντες οἱ ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι τρόπῳ τινὶ θεοὶ εἰσιν“.

Ἔτι, ἐλεύθερον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ἡ φιλοσοφία, διότι, ὡς ὀφθαλμὸν ἐστὶν ἐν τῷ προσιμίῳ τῆς Μετὰ τὰ φυσικὰ, ἐλεύθερόν ἐστι τὸ ἑαυτοῦ χάριν ὄν καὶ μὴ ἄλλου εἶνεκα· αἱ δὲ θεωρητικαὶ ἐπιστῆμαι, κατὰ τὸν 30 Φιλόσοφον, εἰσὶν ἑαυτῶν χάριν, τουτέστι διὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ γνῶσει τῆς ἀληθείας καὶ διὰ τὴν τῆς ἀγνοίας φυγὴν. Διὰ τοῦτο ποιοῦσιν αὐτὰι τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον.

Ἔτι, τοῦτο ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον, ὃ ποιεῖ αὐτὸν ἀξίον τοῦ τοῦς ἄλλους πάντας ἰθύνειν· ὁ δὲ φιλόσοφος ἐστὶ τοιοῦτος, καθά φησιν· 35 „Εἰ βούλει πάντα σοὶ ὑποτάττεσθαι, σαυτὸν φθάσας ὑπόταξον τῷ λόγῳ· πολλῶν γὰρ ἄρξεις, ἐὰν ὁ λόγος σου πρότερον βασιλεύσῃ.“ Καὶ διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον, καὶ τούναντιον ἢ ἀγνοία τοῦς ἀνθρώπους δούλους ποιεῖ.

Διαίρεσις τῆς φιλοσοφίας.

Αὕτη δὲ ἡ φιλοσοφία διαιρεῖται: εἰς θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν, ὧν ἡ μὲν θεωρητικὴ τάττεται πρὸς τὸ ἐπίστασθαι, ἡ δὲ πρακτικὴ πρὸς τὸ ἐνεργεῖν, κατὰ τὸν Φιλόσοφον ἐν β' τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Αἱ θεωρητικαὶ δὲ ἐπιστήμαι διπλαῖ εἰσὶν· τινὲς μὲν γὰρ εἰσὶν ὑπουργικαί, ἀλλὰ δὲ ἀρχοειδεῖς. Αἱ ἀρχοειδεῖς θεωρητικαὶ ἐπιστήμαι εἰσὶ τρεῖς, δηλονότι: f. 6^r φυσική, μαθηματικὴ καὶ θεία· ὑπουργικαὶ δὲ δύο, | γραμματικὴ καὶ λογική.

Περὶ τῶν θεωρητικῶν ἀρχοειδῶν ἐπιστημῶν.

Φυσική. — Φυσικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη ἡ περὶ τῶν κινητῶν ὄντων, ὅποια 10 εἰσὶν, ὃ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον καὶ τὰ ὅμοια, οὐχ ὑπὸ τῆ διαθέσει, ὑφ' ἣ ἐνεργεῖα κινουῦνται καὶ αἰσθάνονται, διότι οὕτως εἰσὶ μερικά, καὶ οὐκ ἐστὶν αὐτῶν ἐπιστήμη· ἀλλ' ἐστὶ περὶ αὐτῶν ἐπιστήμη, θεωρουμένων καθ' αὐτὰ καὶ ἀπολελυμένως ὅσον πρὸς πᾶσαν ζήτησιν τοῦ κινητοῦ αἰσθητοῦ· καὶ οὕτω περὶ αὐτῶν ἐν τῇ φυσικῇ θεωρεῖται ἐπιστήμη ὅσον 15 πρὸς τὰ ἐνυπάρχοντα αὐτοῖς κατὰ τὴν εἰρημένην ζήτησιν.

Μαθηματική. — Μαθηματικὴ δὲ ἐστὶν ἐπιστήμη ἡ περὶ τῶν ὄντων ἐκείνων πραγματευομένη, ἃ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἐξ ἀφαιρέσεως εἰσὶν εἴπων ἀφαιρεῖσθαι δύνανται τῶν αἰσθητῶν ποιότητων, ὡσπερ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος. Καὶ καλῶς λέγω κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, δι' ἐκεῖνα ἅπερ 20 διὰ τοῦ νοῦ μόνον δύνανται νοεῖσθαι, μὴ νοουμένων τινῶν ποιότητων αἰσθητῶν, ὡσπερ αἱ οὐσίαι· ὃ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον δύνανται νοεῖσθαι, μὴ νοουμένων ποιότητων τινῶν αἰσθητῶν· καὶ τὸ χρῶμα ὁμοίως δύναται νοεῖσθαι ἄνευ τοῦ νοεῖσθαι εἶναι αἰσθητόν, διότι τὸ εἶναι αἰσθητόν οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἢ τῆς οὐσίας τοῦ χρώματος. Ὅμως ταῦτα τὰ 25 φυσικὰ ὄντα καθ' ἑαυτὰ ἢ κατὰ τὴν αὐτῶν φύσιν ἀφορίζουσιν ἑαυτοῖς ὠρισμένην συμπλοκὴν αἰσθητῶν ποιότητων πρὸς τὸ σφύζεσθαι ἐν τῇ ὕλῃ, οὕτως, ὥστε ἐν ἄλλῃ συμπλοκῇ μὴ δύνασθαι σφύζεσθαι. Ἀλλὰ τὰ μαθηματικὰ ὄντα καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, δοθέντος μὴ εἶναι νοῦν, ἀφαιρετὰ εἰσὶν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ποιότητων διὰ τὸ μηδεμίαν φύσιν ἑαυτοῖς ἀφορίζειν, ὡσπερ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος οὐκ ἀφορίζουσιν ἑαυτοῖς τινὰ 30 αἰσθητὴν ὕλην, ἀλλὰ δύνανται εὐρίσχεσθαι ἐν ὁποιαδήποτε ὕλῃ καὶ ὅπωςδήποτε διατεθειμένη· οὕτω δὲ οὐκ ἐστὶν ἐπὶ τῶν φυσικῶν· ὡσπερ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος πρὸς τὸ σφύζεσθαι ἐν τῇ ὕλῃ ζητεῖ ὠρισμένην συμπλοκὴν αἰσθητῶν ποιότητων.

35 Θεολογική· ἡ μετὰ τὰ φυσικά. — Ἡ θεία δὲ ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ περὶ τῶν ὄντων τῶν χωριστῶν, ἢ μᾶλλον κεχωρισμένων τῆς κινήσεως

1 ἢ add avant διαίρεσις B 8 Περὶ — ἐπιστημῶν om B 9 Φυσική om BC
16 Μαθηματική om BC 35 Θεολογική· — φυσικά om BC